

Kunsten i yngre stenalder og bondestenalder

Neolitisk tid (10000–2000 f.v.t)

Kunsten i bondestenalderen er betinget af måske den dybeste forandring i menneskehedens historie.

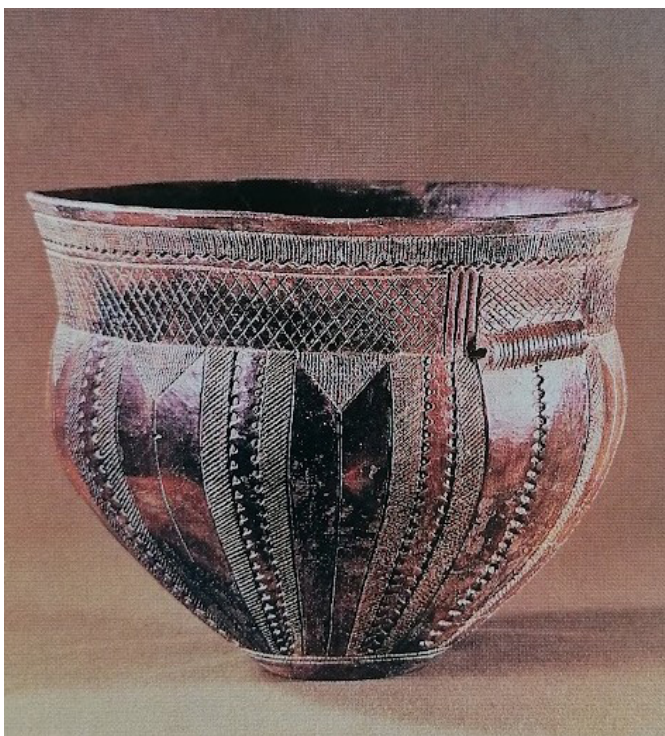
Det afgørende revolutionære skridt består i, at mennesket ikke længere lever som en parasit af naturens gaver (jæger-samler-samfundet, palæolitisk tid, 30000–10000 f.v.t) og ikke længere samler og fanger sin daglige føde, men selv producerer den.

En ny tidsalder begynder – med organiseret forsyning af livets materielle fornødenheder; at mennesket begynder at arbejde, at dyrke landbrug og skaber sig et forråd af levnedsmidler. Med besiddelsen af ryddet land, husdyr, redskaber og forråd af levnedsmidler begynder tilligemed samfundets opdeling i lag og klasser og i privilegerede og underprivilegerede grupper. Organiseringen af arbejdet og arbejdsdelingen sætter ind; kvægavl og dyrkning af jorden, byttehandel, den grundlæggende produktion og håndværk, specialiserede erhverv og husflid, mands- og kvindearbejde og dyrkning og forsvar af jorden.

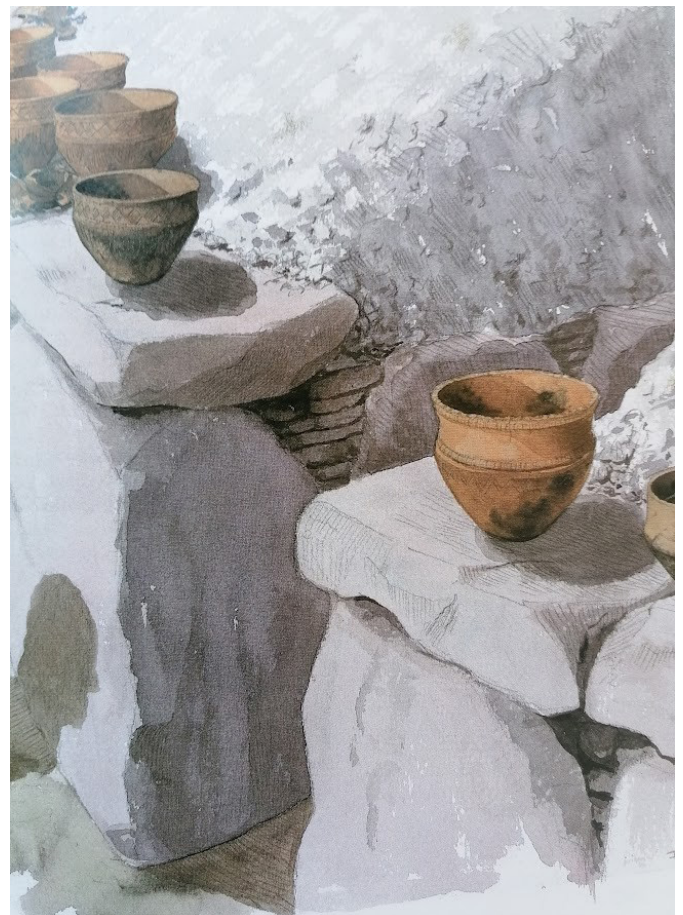
Efterhånden opstår den private ejendomsret i udviklingen fra urfællesskabet i jægersamlersamfundet til agrarsamfundet; først opstår ejendomsretten til husdyrene og senere hen jorden – en elite udskiller sig efterhånden og får tilkæmpet sig en øget dispositionsret over overskuddet fra fødevarer og statusprodukter. Med denne overgang fra jægersamlerstadiet til kvægavl og landbrug ændres hele livsrytmen og livsopfattelsen.

Den nye form for agrarøkonomi bringer en statisk livsførelse med sig, og der opstår nu en strengt styret kollektiv økonomi og planlægning. Da mennesket begynder at dyrke planter og avle kvæg, begynder det også at føle, at dets skæbne er styret af abstrakte magter og cyklusser, der bestemmer menneskets liv.

Verdensanskuelsen deler sig i to dele og mennesket opfatter sig som tvedelt. Det er animismens og åndedyrkelsen kulturtrin, hvor man tror på, at sjælen lever videre efter døden og hvor man dyrker de døde. I den forstand er dødekulten en slægtsdyrkelse og dermed også en territoriehævd. Jæger-samler-samfundets magiske opfattelse af verden ser virkeligheden som uafbrudt og sammenhængende. Men animismen er dualistisk, og udformer sin viden og tro i et system af to verdener. I samme øjeblik, ideen om sjælen som noget forskelligt er opstået, spaltes hele tilværelsen i en legemlig, materiel, synlig

Skål fra jættestue i Skarpsalling i Vesthimmerland ca. 3200 f.v.t.

Som et led i begravelsesritualet blev der hensat offerkar ved indgangen til jættestuen. Jættestuen er et gravanlæg fra bondestenalderen bygget af meget store sten og dækket af en jordhøj. I lighed med dysserne kaldes en jættestue også for en megalitgrav (sen Tragtbægerkultur, 3500–3000 f.v.t). Det har rimeligvis været gravsteder for de familier og slægter, der har tilhørt eliten af samfundet. Efterfølgende er gravene blevet brugt i århundreder, så der med tiden er ophobet mange hundrede lig i tilfældig orden. (Illustration, Flemming Bau. Bondestenalderen, Forlaget Sesam 1981).

del og en åndelig, som er den egentlige, afgørende virkelighed bag alt, hvad sanserne opfatter. Religionen er læren om denne usynlige verden.

Verdensanskuelsen i det produktive bondesamfund er statisk og traditionalistisk. Dets kunstformer er konventionelle, abstrakte og uforanderlige og dens mønstre bliver ensformige og traditionsbundne. Stregerne på stenalderens lerkar er ikke tilfældig pynt, men hellige tegn, der binder dem til fællesskabet og til de åndelige magter under hvis beskyttelse de står.

Det er ikke billeder af ting, men af tingenes sjæl. Bonden har sluttet forbund med de skjulte kræfter i naturen.

Jæger- og bondementaltet, ateisme og religion, fysioplastisk og ideoplastisk er de to poler der i disse perioder kommer tydeligst til klarest til udtryk kunsthistorisk set. I efterfølgende tider fletter disse to modsatte formbegreber sig både sammen og adskiller sig igennem hele historien og kunsthistorien.